

SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM ASOSIDA TALABALARNING O'QUV FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

**AKRAMOV MIRZAQOSIM
BAXTIYORJON O'G'LI**

*Qo'qon davlat universiteti
Pedagogika mutaxassisligi 2-bosqich magistranti
mirzoakramov077@mail.ru*

Annotatsiya: Ushbu maqolada shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (SYT) asosida oliy ta'lim muassasalarida talabalarining o'quv faoliyatini tashkil etishning nazariy asoslari, tamoyillari va amaliy shakllari o'rganilgan. Tadqiqotda SYT metodologiyasining talabalar motivatsiyasi, o'quv faolligiga ta'siri tahlil qilingan; an'anaviy ta'lim bilan qiyosiy tahlil o'tkazilgan. Maqolada muammoli ta'lim, loyiha metodi, hamkorlikda o'qitish va refleksiv yondashuv asosida o'quv faoliyatini tashkil etishning samarali yo'llari taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, o'quv faoliyati, talaba, motivatsiya, muammoli ta'lim, loyiha metodi, refleksiya, hamkorlikda o'qitish, individual yondashuv, kompetensiya.

Аннотация: В данной статье исследуются теоретические основы, принципы и практические формы организации учебной деятельности студентов в условиях лично-ориентированного образования (ЛОО). Проведён сравнительный анализ с традиционным обучением, рассмотрено влияние ЛОО на мотивацию и учебную активность студентов.

Ключевые слова: лично-ориентированное образование, учебная деятельность, студент, мотивация, проблемное обучение, метод проектов, рефлексия, кооперативное обучение, индивидуальный подход, компетентность.

Annotation: This article explores the theoretical foundations, principles, and practical forms of organizing students' learning activities based on person-centered education (PCE) in higher education institutions. A comparative analysis with traditional teaching is conducted, and the effect of PCE on student motivation and academic engagement is examined. Effective methods of organizing learning activities through problem-based learning, project method, cooperative learning, and reflective approaches are presented.

Keywords: person-centered education, learning activity, student, motivation, problem-based learning, project method, reflection, cooperative learning, individual approach, competency.

KIRISH. Bugungi kunda oliy ta'lim tizimi oldida qo'yilgan asosiy vazifa — yuqori malakali, mustaqil fikrlovchi, kreativ va raqobatbardosh mutaxassislarni

tayyorlashdir. Ushbu vazifani bajarish uchun an'anaviy, o'qituvchi markazlashtirilgan ta'lim yondashuvidan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasiga izchil o'tish taqozo etilmoqda. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim (SYT) har bir talabaning o'ziga xos imkoniyatlari, qiziqishlari va rivojlanish sur'atini hisobga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishga asoslanadi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasidagi islohot dasturlari — xususan, 2020-yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi yangi Qonun va oliy ta'limni modernizatsiya qilish konsepsiyasi — shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ta'lim jarayonining metodologik asosi sifatida belgilab qo'ydi. Shu nuqtai nazardan, talabalarning o'quv faoliyatini SYT asosida tashkil etish masalasini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliy yo'llarini ishlab chiqish bugungi pedagogika fanining dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA. Talabalarning o'quv faoliyatini tashkil etish masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida keng tadqiq etilgan. K. Rojers va A. Maslou asarlarida ta'limning maqsadi sifatida shaxsning o'z-o'zini amalga oshirishi belgilanib, ta'lim muhiti va motivatsiyaning ahamiyati asoslab berilgan. J. Dyui ta'limni hayot tajribasi bilan uzviy bog'liq holda tashkil etishni, L. Vigotskiy esa "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi asosida o'quvchining faoliyatini yo'naltirishni tavsiya etgan.

O'zbekiston pedagogika fanida A. Abdullayev, R. Yo'ldoshev va boshqa olimlar shaxsga yo'naltirilgan ta'limning milliy ta'lim tizimiga tatbiq etilish masalalarini tadqiq etishgan. Ularning ilmiy ishlari ko'rsatadiki, SYT tamoyillarini oliy ta'limda joriy etish talabalarning o'quv faolligini, mustaqilligini va kasbiy motivatsiyasini sezilarli darajada oshiradi [8.45]. Ushbu tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy-tahliliy yondashuv, kuzatish, savol-javob (suhbat) usuli va tadqiqot natijalarini tizimlashtirish.

MUHOKAMA VA NATIJA. O'quv faoliyati — bu talabaning bilim, ko'nikma va malaka egallashga yo'naltirilgan maqsadli, ongli harakatlari tizimidir. SYT doirasida o'quv faoliyati quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi: birinchidan, talaba o'quv jarayonining passiv ob'ektidan faol sub'ektiga aylanadi; ikkinchidan, faoliyat tashqi motivatsiyadan (baho, nazorat) ichki motivatsiyaga (qiziqish, bilishga intilish, kasbiy o'sish) yo'naltiriladi; uchinchidan, o'quv faoliyati talabaning shaxsiy ma'nosi va maqsadlari bilan bog'liq holda quriladi [5.118]. An'anaviy ta'lim bilan SYT asosidagi ta'limning qiyosiy tahlili quyidagi jadvalda keltirilgan:

Mezon	An'anaviy ta'lim	SYT asosidagi ta'lim
Maqsad	Bilim uzatish	Shaxsni rivojlantirish
Talabaning roli	Passiv qabul qiluvchi	Faol sub'ekt
O'qituvchi roli	Bilim manbayi	Yo'naltiruvchi, hamkor
Baholash	Nazorat va reyting	Refleksiya va o'z-o'zini baholash
Dars tuzilishi	Qat'iy reglament	Moslashuvchan, individual
Motivatsiya	Tashqi (baho, reyting)	Ichki (qiziqish, maqsad)

1-jadval. An'anaviy ta'lim va SYT asosidagi ta'limning qiyosiy tahlili

O'quv faoliyatini tashkil etishning tamoyillari. SYT asosida talabalarning o'quv faoliyatini tashkil etish quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

1. Sub'yektlilik tamoyili — talaba o'quv maqsadlarini belgilashda, dars rejalashtirish va o'z natijalarini baholashda faol ishtirok etadi.

2. Individuallashtirish tamoyili — har bir talabaning bilim darajasi, o'rganish uslubi (vizual, audial, kinestetik) va sur'ati hisobga olinadi.

3. Dialogiklik tamoyili — o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabat buyruqbozlik emas, hamkorlik va o'zaro hurmat asosiga quriladi.

4. Refleksivlik tamoyili — talaba o'z o'quv faoliyatini ongli baholaydi, muvaffaqiyat va kamchiliklarini tahlil qiladi.

5. Muvaffaqiyat vaziyatini yaratish tamoyili — har bir talabaning o'z darajasida muvaffaqiyat qozonishi uchun sharoit ta'minlanadi.

6. Amaliyot bilan bog'liqlik tamoyili — o'quv mazmuni real hayotiy va kasbiy vaziyatlar bilan uzviy bog'liq bo'ladi.

O'quv faoliyatini tashkil etishning shakllari va usullari. SYT doirasida talabalarning o'quv faoliyatini tashkil etishning bir necha samarali shakllari mavjud:

Muammoli ta'lim. O'qituvchi darsda muammoli vaziyat (case study) yaratadi va talabalar uni hal etish yo'llarini mustaqil ravishda izlaydi. Bu metod talabalarning tanqidiy tafakkurini, ijodkorligini va muammolarni hal etish kompetensiyasini rivojlantiradi. Masalan, iqtisodiyot yoki huquqshunoslik darslarida real hayotiy keyslarni muhokama qilish talabalarning kasbiy tayyorgarligini oshiradi [4.71].

Loyiha metodi. Talabalar real amaliy muammoni hal etishga qaratilgan loyihani individual yoki guruh sifatida bajaradilar. Bu jarayonda ular maqsad qo'yish, reja tuzish, ma'lumot yig'ish, tahlil va taqdimot ko'nikmalarini egallaydilar. Loyiha metodi SYT ning eng samarali shakli sifatida tan olingan [8.67].

Hamkorlikda o'qitish (cooperative learning). Kichik guruhlarda ishlash orqali talabalar nafaqat o'quv materialini chuqur o'zlashtiradi, balki muloqot, hamkorlik, mas'uliyat va liderlik ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Guruh ichida har bir talabaga aniq rol va vazifa beriladi, bu esa har birining faolligini ta'minlaydi [6.89].

Teskari sinf (Flipped classroom). Nazariy material talabalar tomonidan darsdan tashqarida (video ma'ruza, elektron manba orqali) o'zlashtiriladi, dars vaqti esa muhokama, mashq va amaliy topshiriqlar uchun sarflanadi. Bu yondashuv talabaning mustaqil o'quv faolligini keskin oshiradi.

Refleksiv faoliyat. Har bir mashg'ulot yoki mavzu yakuni sifatida talabalar o'z bilimlarini, o'rganish jarayonini va erishgan natijalarini tahlil qiladilar. O'z-o'zini baholash varaqalari, "men nima o'rgandim", "nima qiyinchilik tug'dirdi" kabi savollarga javoblar va "ta'lim kundaligi" kabi vositalar refleksiv kompetensiyani shakllantiradi [5.126].

O'qituvchining roli va pedagogik muhit. SYT asosida o'quv faoliyatini samarali tashkil etish uchun o'qituvchining roli tubdan o'zgaradi. U bilim yetkazuvchidan quyidagi vazifalarga ega bo'lgan pedagogik hamkorga aylanadi: talabalar ehtiyojlarini aniqlash va individual ta'lim yo'lagini belgilash; qulay, xavfsiz va ijodiy muhit yaratish; talabalarni rag'batlantirish va yo'naltirish; ochiq, dialogik muloqot olib borish; formativ baholash asosida teskari aloqa berish.

Fizik va psixologik ta'lim muhiti ham katta ahamiyat kasb etadi. Talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalay oladigan, xato qilishdan qo'rqmaydigan va o'rganishdan zavq oladigan muhit yaratilganda o'quv faoliyatining samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Buning uchun guruh ichidagi o'zaro ishonch va hurmat madaniyatini shakllantirish muhim shartdir [7.48].

O'quv faoliyatini baholash. SYT doirasida baholash tizimi ham o'zgartiriladi: summativ (yakuniy) baholashdan formativ (jarayon davomidagi) baholashga o'tiladi. Portfel baholash, rubrik asosidagi baholash, tengdoshlar baholashi (peer assessment) va o'z-o'zini baholash usullari keng qo'llaniladi. Bu yondashuv talabaga o'z o'sishini kuzatish, kuchli va zaif tomonlarini aniqlash hamda o'quv maqsadlarini mustaqil belgilash imkonini beradi [8.89].

XULOSA. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida talabalarning o'quv faoliyatini tashkil etish bo'yicha olib borilgan tahlil quyidagi xulosalarga olib keladi: SYT asosidagi o'quv faoliyati talabani passiv qabul qiluvchidan faol bilim quruvchiga aylantiradi va uning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi; muammoli ta'lim, loyiha metodi, hamkorlikda o'qitish va refleksiv yondashuv SYT ning eng samarali amaliy shakllari hisoblanadi; o'qituvchining yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi roli, hamda qulay pedagogik muhit yaratish o'quv faoliyatining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardir; formativ baholash va o'z-o'zini baholash usullari talabaning o'quv faoliyatini ongli boshqarishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020. — Toshkent: Adolat.
2. Abdullayev A. Pedagogika. — Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2010. — 241 b.
3. Yo'ldoshev R. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. — Toshkent: Fan, 2018. — 198 b.
4. Dewey J. Experience and Education. — New York: Macmillan, 1938. — 116 p.
5. Rogers C. Freedom to Learn. — Columbus: Merrill, 1969. — 358 p.
6. Vygotsky L.S. Mind in Society. — Cambridge: Harvard University Press, 1978. — 159 p.
7. Maslow A. Motivation and Personality. — New York: Harper, 1954. — 411 p.
8. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii. — Moskva: Narodnoe obrazovanie, 1998. — 256 s.